

**POROČILA IN OCENE
RELAZIONI E RECENSIONI
REPORTS AND REVIEWS**

Karmen Medica

"SLOVENSKO KULTURNO DRUŠTVO ISTRRA" V PULJU

Slovenci so v hrvaški Istri od nekdanj zelo prisotni, pravzaprav po podatkih zadnjega popisa prebivalstva jih je okrog 2000, ali 1% celotne populacije, če prištejemo še tiste iz številnih mešanih zakonov, lahko rečemo, da jih je bistveno več. Prvo organiziranje pa smo zasledili šele v zadnjih letih. Slovensko Kulturno Društvo Istra v Pulju (nastalo l. 2002) je prvo organizirano in registrirano društvo Slovencev v hrvaški Istri.

Slovenci na Hrvaškem se že tradicionalno organizacijsko povezujejo in delujejo na ravni posameznih mest v slovenskih društvih (klubih), ki so vključena v Zvezo Slovencev na Hrvaškem s sedežem na Reki. Tovrstnega združevanja Slovencev, kakršno poznamo na Reki ali v Zagrebu, na območju hrvaške Istre, do nedavnega še ni bilo.

Organiziranje in formalno združevanje, slovenskega etnosa v hrvaški Istri se je začelo v devedesetih letih, po osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške. Ko je bila pričujoča tema prvič predstavljena na mednarodnem znanstvenem srečanju "Slovenci na Hrvaškem" v Ljubljani, 21. decembra 1993, v Istri še ni bilo ne formalnega ne neformalnega organiziranja Slovencev. Ostalo je popolnoma odprto vprašanje, ali bo morda ravno na primeru Istre možno spremljati določeno gradacijo, postopnost organizacijskega povezovanja Slovencev, kot se je to dogajalo oziroma se dogaja drugod na Hrvaškem (Split, Osijek, Dubrovnik).

V začetku leta 1994 je tudi na območju Istre, podobno kot v Zagrebu, na Reki in v Splitu, že začelo prihajati do združevanja in organiziranja Slovencev v Pulju in sicer v kulturno-prosvetno društvo oziroma Unijo Slovencev za istrsko županijo. Iniciativni odbor, predhodno oblikovan v Pulju, se je sestel in 12. 2. 1994 sklical posvetovanje vseh zainteresiranih Slovencev, živečih na tem območju, da se vključijo v delo bodoče Unije Slovencev za istrsko županijo. Iniciativni odbor je pripravil ustanovno skupščino, na katero so bili med drugimi povabljeni tudi slovenski veleposlanik na Hrvaškem in predstavniki kulturnih in znanstvenih krogov Slovenije. Unija si je zastavila nalogo negovanja kulturne dediščine slovenskega naroda, povezovanja s Slovenijo, organiziranja gostovanj slovenskih gledališč in drugih kulturnih prireditev v Istri ter nastopov kulturnih in javnih delavcev, kar naj bi bil tudi skupen prispevek k bogatenju kulturne dejavnosti v Istri. Zakaj Unija Slovencev županije istrske in ne društvo na ravni posameznih mest, kot je to na primer v Zagrebu, Splitu, na

Reki? Glavni ustanovitelji so pojasnjevali, da se društva v glavnem organizirajo na ravni mest, Unija pa na višji ravni, županijski, se pravi, da bo lahko Unija v okviru svojega delovanja vključevala vsa istrska mesta, v katerih bo imela svoje člane. To naj bi omogočilo lažje povezovanje, komuniciranje in delovanje Slovencev na območju celotne istrske županije, kjer je njihova prisotnost precej razpršena. Prvotnemu entuzijazmu navkljub, Unija ni nikoli dejansko zaživela, čeprav je bila v določenem obdobju razumljiva tovrstna želja ali potreba za povezovanjem na ravni celotne istrske županije in ne le posameznih mest.

Rezultati zadnjega popisa prebivalstva na Hrvaškem iz l. 2001 niso bili ravno stimulatívni za slovenski etnos. Pokazali so dokaj zreducirano število slovenskega prebivalstva (13.173 ali 0.30%). Po popisu iz l. 1991, je na Hrvaškem živel 22. 376 (0.50%) Slovencev, od tega v Pulju 1.256, v hrvaški Istri pa 2.800 (brez Opatije; 3.671 z Opatijo).

V takšni situaciji je toliko večje presenečanje vzbudilo najmlajše slovensko društvo - Slovensko Kulturno Društvo Istra iz Pulja, sploh pa s svojo vitalnostjo in angažiranostjo v širši javnosti.

Slovensko Kulturno Društvo Istra v Pulju (nastalo l. 2002) je prvo organizirano in registrirano društvo Slovencev v hrvaški Istri. Obstaja že četrto leto, od prvih korakov nastajanja, zbiranja članov, pridobitve prostora v centru mesta, v ulici Hermana Dalmatina, kar se lahko sliši tudi simbolično, so junija l. 2004 začeli tudi z lastnim kulturnim programom.

"Samo ime govori, da smo slovensko društvo, da smo kulturno društvo in da smo iz Istre. Kakor smo videli pri sosedih iz Reke, se njihovo društvo imenuje Bazovica, veliko se jih imenuje dr. France Prešeren, Ivan Cankar, Lipa in podobno. Vsak si je dal ime katero mu je najbližje. Naši člani so izbrali ime Istra, kar je bilo v našem okolju lepo sprejeto, zato se nikoli ne počutimo, kot da smo v tujini. Pozitivne vibracije sožitja, ki nas obdajajo, niso le kurtoazna ampak konstatacija resničnega stanja" je o nastanku Slovenskega Kulturnega Društva Istra povedala predsednica Alojzija Slivar.¹

Sploh pa je bila presenetljiva njihova medijska prisotnost in aktivno vključevanje večinskega prebivalstva v aktivnosti številčno majhne skupnosti.

"Mediji so veliko naredili za našo razpoznavnost v širšem prostoru", nam je povedala Alojzija Slivar. "Nismo bili navajeni na medije in moram priznat, da smo bili zelo skeptični do njih. Vendarle brez medijev danes ne gre in zato smo jih povabili k sodelovanju. Dejansko so veliko prispevali TV Nova, HRT, Glas Istre, Radio Pula, Radio Maestral, Arena Radio. V Glasu Istre je vsak dan objavljen urnik za ogled razstav v naši galeriji. Ravno tako nas Radio Maestral dnevno omenja v svojih

¹ Z ga. Alojzijo Slivar sem se pogovarjala 30. oktobra 2004 v SKD Istra v Pulju.

najavah kulturnih dogodkov". Prva prireditev v novih prostorih Društva (junija 2004) je bila razstava akademskega slikarja Martina Bizjaka Mesteca na hribčkih. Od takrat se vrstijo, razstave, koncerti, srečanja.

Financira jih Grad Pula, Županija Istarska, Urad za manjšine R Hrvaške in Urad R Slovenije za zamejce in Slovence po svetu. Nekaj je tudi sponzorskih sredstev - Lek, Merkator, Helios, Merkur. Poleg organiziranja kulturnih prireditev, pevskega zbora SDK Istra, obstaja veliko zanimanja za organiziranje tečaja slovenščine, ne le pri otrocih slovenskih staršev, ampak tudi pri srednješolcih, ki želijo študirati v Sloveniji, pri gospodarstvenikih in turističnih delavcih. Postavljajo tudi interno knjižnico, knjige so donacije posameznikov, največ jih pa dobivajo po ustaljeni poti iz knjižnice v Karlovcu, slednja pa jih dobiva od knjižnice v Novem mestu in potem posreduje ostalim slovenskim društvom na Hrvaškem. Stimulativno je tudi to, da v glavni puljski mestni knjižnici odpirajo slovenski oddelek. Največ gradijo na kulturnih aktivnostih. Umetnostni zgodovinar Oto Širec, je že dvajset let zaposlen v mestnem odboru in je zadolžen za kulturne dejavnosti. Kot "profesionalec", skrbi za izbor gostujočih prireditev in umetnikov. Znani slovenski umetniki v Istri, na primer slikarja: Martin Bizjak v Pulju, Rok Zelenko v Grožnjanu, se zavzemata za to, da bi se v prihodnje čim bolj pestro predstavljala slovenska kultura in umetnost v Istri. Martin Bizjak ravno pripravlja knjigo o znanih Slovencih v kulturnem življenju Pulja. Imena kot so: Alojz Orel – znani fotograf istrskih in primorskih pokrajin, Štefan Mlakar – arheolog in raziskovalec v Arheološkem muzeju Istre v Pulju, Mario Rotar – utemeljitelj filmskega festivala in drugih kulturnih aktivnosti v Pulju so le nekatera imena, ki jih bo knjiga Martina Bizjaka "rešila" od pozabe, tako na hrvaški kot tudi na slovenski strani. Ne kaže spregledati novo nagrado "Mario Rotar" na puljskem filmskem festi-

valu. Nagrado dodeljuje mesto Pulj za prispevek k razvoju filmskega festivala in filmske umetnosti v Pulju. Leta 2004 je prvič podeljena in jo je dobil Fadil Hadžić.

Aktivnosti Slovenskega Kulturnega Društva Istra so vse bolj usmerjene tudi v povezovanje z drugimi slovenskimi društvi na Hrvaškem, omenjajo tudi spodbude in ponudbe za sodelovanje z zamejci v Italiji in Avstriji. Prioriteta je pa vsekakor sodelovanje s Slovenijo. Primorska Univerza se tudi vključuje v njihovo življenje in delo, predvsem z pošiljanjem brošur, programov in predstavitvijo programa Primorske univerze za vse zainteresirane in potencialne študente iz Istre.

Slovensko Kulturno Društvo Istra trenutno šteje okrog 200 članov. Vpisuje se vse več mladih, kar je stimulatívno. Včasih se vpišejo cele družine. Zanimiv je primer, ko se je vpisala babica in je včlanila vse družinske člane, tudi vnuke. "Med Slovenijo in Istro je veliko stikov, na kulturnem, športnem in gospodarskem področju. Zato je potrebno spodbujati predvsem učenje jezika, v tem vidimo glavno težišče. Starejši ljudje prihajajo v Društvo na kakšno prireditev, ali druženje, mladi pa so tisti, ki bodo prevzeli vodenje, ohranjanje jezika, kulture, stikov s Slovenijo in vse to še nadgrajevali", poudarja Alojzija Slivar.

Slovenci v hrvaški Istri sestavljajo socialno in ekonomsko popolnoma integrirano, pretežno mestno populacijo. Zainteresirani so za ohranjanje in negovanje kulturnih stikov s Slovenijo, narašča tudi zainteresiranost za medsebojno kulturno povezovanje in delovanje, po kakšnem političnem organiziranju pa ne čutijo potrebe. Poudarjajo pomebnost medijske identifikacije in vključevanja večinskega prebivalstva v manjšinske dejavnosti.

Naj bi spretnost ustvarjanja in komuniciranja v različnosti postala v prihodnje prvovrsten vir moči. Slovensko Kulturno Društvo Istra nam obeta prav to.

Verena Perko

TEORETIČNA ŠTUDIJA O MUZEJU KRASA

Že nekaj časa potekajo bolj ali manj glasne razprave o muzeju Krasa. Ob raznih priložnostih je bilo slišati dokaj različne zamisli in najbrž je bila edina njihova stična točka – različnost. Zdi se mi, da je bila najzgodnejša 'škocjanska' ideja, kjer že nekaj časa pridno gradijo na idejnem kompleksu, zasnovanem okoli geografskega in pokrajinskega naravnega parka. Kasneje je bilo veliko govora o sežanskem muzeju, češ muzej vendarle sodi nekam v urbani center. Ideja pa se je vrtela predvsem okoli stavbe in predmetov etnološkega in arheološkega značaja. Vsebinska se je, ali vsaj zdelo se je tako, opirala na Kosovelovo in sežansko duhovno in materialno dediščino.

Ob ostalih kraških pobudah je štanjelski kulturni kompleks vedno ostajal kot škrbina sredi ravnine, ki ga od pametnih nihče ne more spregledati, obenem pa kljub novim in novim pobudam še kar naprej ostaja brez prave vsebinske umestitve v prostor in sedanji čas.

Vsem tem poskusom ob bok je nenadoma vzniknila mnogo bolj osnovana ideja o muzeju krasa, kot geografskemu fenomenu, ki bi zaobjemal predvsem geografsko območje in se umestil na neko novo točko, ki bi naj ne bila ne Postojna ne Škocjan, še najbolje, tako je bilo namreč slišati, morda nekje na robu Planskega polja.

Na vzpodbudo revije Kras so se srečali številni strokovnjaki, ki bi po službeni ali katerikoli drugi dolžnosti morali razmišljati o tovrstnem muzeju. Vendar se zdi, da so navkljub ponavljajočim pobudam za ustvarjalni dialog strok, vse dosedanje razprave ostajale le na pretežno geografskih utemeljitvah. Skoraj v celoti je manjkal kulturni in nacionalni kontekst, za katerega bi se spodobilo, da bi ga ponudili muzealci. Ko pa se je bilo nazadnje le treba izreči pred širšo javnostjo, se je po slovenski navadi pokazalo, da je polje skupnih interesov razdrobljeno na organizacijsko politični in nazadnje še strokovni plati. Predvsem pa je očitno, da so ideje ostale brez sleherne aktualne družbene umestitve.

Ko sem o zanimivem predlogu o muzeju krasa razpravljala z zagrebškimi vodilnimi muzeologi, med njimi priznanima teoretikoma prof. Tomislavom Šolo in prof. Maroevičem, so se mi izkristalizirali mnogi problemski vidiki muzeološke zasnove tovrstnega muzeja.

Prvo in gotovo simptomatično je vprašanje naslova muzeja. V kolikor postavimo v sam naslov besedo kras brez velike začetnice, se seveda že na deklarativni ravni odrekamo pred vso svetovno javnostjo eponimnosti t.j. primarnosti in izvornosti poimenovanja nekega širokega geografskega fenomena, ki ga je po nas prevzel cel svet! Muzej krasa lahko zgradijo Kitajci ali Američani, ime Kras pa lahko uporablja institucija ene same pokrajine in dežele sveta. Nas torej snovalci muzeja, institucije, ki se

po samem konceptualnem pravilu naslanja na identiteto, silijo (zavestno ali podzavestno?) v zanikanje in odrekanje le-te že z samim načinom pisanja imena muzeja?

Če temu ni tako, potem gre seveda za temeljno nepoznavanje zahtev moderne muzeološke vede, čemur se pa niti ne smemo premočno čuditi. Slovenci smo eden redkih narodov v Evropi, ki nismo poskrbeli za organiziranje študija muzeoloških ved in je tako tudi študij dediščine zaenkrat v glavnem prepuščen le posameznim stihijskim poskusom brez prave teoretične podlage.

Da bi torej z ustanovo že na samem začetku ne oškodovali svojega lastnega naroda za že tako ali tako slabotno identiteto, govorimo in razmišljajmo torej raje o muzeju Krasa. Toliko bolj, ker Kras režejo še žive nacionalne rane politično-teritorialnih razmejitev!

Sodobni muzeji slonijo na poudarjeni individualnosti. Pravilo pravi, da noben muzej ni enak kateremu koli drugemu, če se pa to zgodi, gre za popolno nerazumevanje družbene vloge muzeja kot institucije in zatorej govorimo o sistemski napaki. Vsak muzej si mora v sodobnem svetu izboriti svoj prostor in izoblikovati svojo publiko. Med sto tisoči muzejev uspe samo tisti, ki je izoblikoval svoje individualne poteze in razvil razpoznavno specifično načina predstavljanja. Ti muzeji lahko računajo na uspeh in ne le upajo na preživetje. V nasprotnem primeru bo muzej Krasa slejkoprej pristal na hiranju tako kot večina slovenskih muzejev, ki se morajo zadovoljiti s čedalje bolj pičlimi državnimi (socialnimi) podporami. Prav tu je tudi vzrok, da so ta hip v svetu regionalni muzeji velika moda, saj govorijo skozi materialno in duhovno dediščino na individualen, razpoznaven in močno interpretativen način. Da bi torej lahko muzej Krasa sploh uspel, mu moramo že v zibel položiti individualne poteze in jih zasidrati v konceptu **multidisciplinarnosti ter interpretativnosti.** Tega dejanja ne zmorejo projekti brez teoretične osnove, a tudi ne muzealci brez znanja muzeološke teorije!¹ Praksa nas v tem primeru ne more rešiti, saj gre za novo paradigmo muzeološkega delovanja, ki upošteva družbeni organizem kot celoto, muzej v njemu pa kot instrument identifikacije in družbene korekcije.

Tretje vprašanje je temeljno vprašanje muzejske publike. Da bi muzej zares lahko dosegel cilj svojega delovanja, mora že na samem začetku preučiti značaj publike, kateri namerava odpreti vrata. Med publiko pa mora vnaprej prepoznati uporabnike muzejev, to je

¹ Študij muzeologije poznajo domala vse vzhodne in zahodne evropske dežele. Vzhodne dežele, v načelu z Brnsko in Zagrebško muzeološko šolo, so dosegle vrh na teoretičnem polju, medtem ko angleške in nizozemske šole beležijo predvsem presežke pragmatične usmeritve. Slovenci še vedno oklevamo okoli uvedbe študija muzeologije in temu primerni so tudi praktična in teoretična podkovanost naših muzealcev in problemi muzejev.

tistega dela muzejskih obiskovalcev, ki bodo muzej in muzejske ponudbe lahko vključevali v svoje poklicne in prostočasne dejavnosti. Samo iz teoretično dobro pripravljene predhodne raziskave lahko izide široko muzejsko delovanje, ki se je sposobno odzivati na način živega družbenega organizma k potrebam publike in muzejskega okolja.²

Tega pa ni dolžan in po pravici rečeno za to tudi ni usposobljen in niti ne plačan klasičen muzej, katerega delovanje je strnjeno za zidovi muzejske zgradbe in zamejeno s številom in izobrazbo zaposlenih. Resnici na ljubo mnogim klasičnim muzejem (še) ni potrebno razmišljati o potrebah uporabnikov, kajti financiranje institucij še vedno poteka neodvisno od volje uporabnikov in poteka ne oziraje se na uspešnost muzejskih projektov.

Vprašanje publike je seveda tudi temeljnega vsebinskega pomena pri iskanju oblike delovanja, a tudi končne fizične podobe muzeja. Snovalci se morajo nujno že na samem začetku spraševati, katera oblika muzeja bo prepoznanim potrebam obiskovalcev in uporabnikov lahko najboljše zadostila. Konceptualna zasnova, ki bo upoštevala prostorske potrebe institucije za ureditev in hranjenje zbirk, raziskovalno delo z vsem instrumentarijem, razstavljanje in komunikacije, skladiščenje in upravo, varovanje in tehnično opremo, dovoze in dohode, parkirne prostore, itd. bo v glavnih potezah že tudi začrtala arhitekturno podobo bodoče muzejske zgradbe. Tudi število zaposlenih in njihova izobrazbena struktura bosta morala slediti zgoraj opisanemu kriterijem (npr., če bo muzej Krasa zasnovan tudi kot banka znanstvenih podatkov, bo moral biti vanj vključen tudi inštitut, ki bo z vnaprej določeno nivojsko pregrado nudil svoje usluge različnim uporabnikom, npr. na virtualni ravni).

Sodobna muzeološka veda je seveda razvila številne instrumente prepoznavanja ciljne publike. Z njimi morajo strokovnjaki, ki muzej snujejo, opraviti predhodne raziskave. Brez podobnih raziskav noben resen muzej v tujini ne dobi ustreznih materialne podpore.

Če torej na podlagi čiste špekulacije skušam uganiti, kdo bodo uporabniki in katere so ciljne publike muzeja Krasa, potem je odgovor izjemno širok in v resnici je kaj mogoče, da bodo tudi raziskave pokazale na zelo široko množico uporabnikov.

Družbene veje, ki bi tak muzej že sedaj nujno potrebovale, so tujski in domači turizem, šole in specializirane domače in tuje izobraževalne institucije, mlade

družine z majhnimi otroki, starejše publike z izraženim izobraževalnim interesom, skupine, ki želijo preživeti krajši čas v nedotaknjeni naravi, ljudje s posebnimi potrebami, uporabniki, ki želijo svoje zaposlene ali sodelujoče seznaniti z regijo in njenim naravnim potencialom ter vključiti delček identitete v lastno dejavnost ali kreativnost. Mnogi bodo morda le skušali najti primeren kraj, kjer bi na zabaven način seznanili tuje sodelavce z geografskimi, arheološkimi, etnografskimi in ostalimi znamenitostmi pokrajine, ki Krasu daje zanesljivo prepoznavnost med vsemi pokrajinami naše dežele.

Uporabniki, torej publika, ki uporabljajo prostore, znanje, podatke ali katere druge vrste muzejske opreme ali struktur proti vnaprej določeni odškodnini, pa seveda ne morejo imeti ključnega vpliva na konceptualno zasnovo ali celo določati in nazadnje zavirati družbeno delovanje muzejske institucije. Zato se mora muzej vnaprej zaščititi s strokovno utemeljenim poslanstvom, ki poleg ustanovitvenih muzejskih aktov predstavlja temelj institucionalnega družbenega in strokovnega delovanja. V praksi dobro utečenega muzeja to pomeni, da še tako dober sponzor (npr. z denarno podporo muzeju) ne more vplivati npr. na stopnjo varovanja nekega objekta kulturne ali naravne dediščine ali zbirke, ker tak (koruptiven) vpliv izključuje instrument notranje zasnove delovanja muzeja, ki je že od samega začetka premišljeno dorečen v aktih njegovega družbenega poslanstva.

Da bi lahko muzej Krasa služil tako različnim družbenim potrebam, mora temeljiti na konceptu multidisciplinarnosti in interpretativnosti. Muzej, ki ga Kras in Slovenija rabita ta hip, po moje ni in ne more biti oblika klasičnega muzeja za debelimi zidovi, kamor glas umirajoče dediščine ne seže in kjer se glas uporabnikov in publike ne sliši. Rabimo muzej, ki se bo sposoben odzivati družbenim spremembam, ki bo komuniciral v okolju z izbranimi predmeti in s celotnim naravnim okoljem. Obiskovalcem bi moral posredovati ne le bogastvo zbirk in edinstvenost narave, temveč predvsem znanje in modrost prednamcev ter vzbujati zavest, da je dediščina kvaliteta današnjega življenja, ki smo jo dolžni ohranjati zanamcem.

Muzej Krasa ne more biti klasičen muzej tudi zato, ker koncept varovanja dediščine izključuje njeno uničevanje in trganje eksponatov iz živega okolja v muzejske namene. Torej že v sami konceptualni osnovi naloge novega muzeja narekujejo ohranjanje obstoječih sistemov, a tudi sorodnih institucij in zbirk. Predvidevati torej moramo njihovo tvorno vključitev v gibek sistem novega muzejskega organizma in dolgoročno prilagoditev skupnemu cilju.

Edina zares uporabna oblika, ki bi lahko povezala vse dosedanje kulturne, turistične in znanstvene ustanove na področju Krasa v živo muzejsko institucijo, zlito s pokrajino in ki bi obenem tudi zadostila nemajhnim družbenim zahtevam, je oblika kibernetičnega muzeja.

² Število obiskovalcev dobrih evropskih muzejev se v povprečju ujema s številom prebivalcev teh mest. Tako bi torej mogli v primeru npr. katerega od naših zares velikih muzejev pričakovati okoli štiri sto tisoč obiskovalcev. Kolikor mi je znano, se skupno število obiskovalcev vseh slovenskih muzejih giblje okoli dvesto tisoč in zelo težko bomo okrivili za tako stanje le obiskovalce.

Za večino bralcev bo izraz **kibernetični muzej** popolna novost. Izraz, četudi zveni zelo učeno, je upravičen iz najmanj dveh razlogov. Tomislav Šola, ki je posvetil temeljne študije oblikam modernega muzeja, opozarja na dvojno pomenskost izraza.³ Kibernetični je v osnovnem pomenu namreč tisti, ki ima že v svojem konceptu predviden instrument uravnavanja delovanja kot sproten odziv na spremembe v okolici. Muzej, ki želi delovati v svojem okolju tvorno in dolgoročno skrbeti za osveščanje v smislu trajnega ohranjanja naravne in kulturne dediščine, mora biti zasnovan prožno in na način, ki mu bo omogočal spremljanje družbenih sprememb in sprotno prilagajanje načina svojega delovanja. Kibernetični muzej pa je po drugi razlagi lahko tudi zbirka, ki je v resnici ni in je zasnovana le na virtualni ravni. V našem primeru bi to pomenilo, da bi omogočili nastanek velike zbirke, npr. kapnikov ali živalskih vrst, na virtualni ravni, in bi jih zato lahko v resnici nedotaknjene ohranili v svojem primarnem naravnem okolju. Zbirka bi nastala na podlagi načrtno zbranih posnetkov in poglobljenih raziskav, ki bi omogočile obiskovalcem tudi virtualni vstop v najgloblja brezna, ne da bi pri tem bilo potrebno žrtvovati sam naravni habitat. S konstantnim beleženjem stanja naravnega okolja pa bi lahko naravovarstveniki dokumentirano in pred očmi javnosti spremljali spremembe in argumentirano opozarjali na družbene pojave, ki dolgoročno lahko katastrofalno prizadenejo okolje.

To sta v teoretični osnovi torej dva različna, vendar zagotovo ne ločena principa.

Ker želimo z ustanovitvijo muzeja Krasa upočasniti nezaustavljivo propadanje naravne in kulturne dediščine, bo treba obiskati obliko muzeja, ki ne bo zaradi namena svojega obstoja še dodatno obremenila občutljive strukture kraškega okolja in zaradi ustanavljanja svojih zbirk še dodatno uničila nekaj jam ali kapniških struktur ter 'uformalinila' še tistih nekaj primerkov favne in flore. In iz istega razloga tudi ne bomo strpali v (največkrat povsem neprimerne) depojske prostore lepo urejenih privatnih zbirk. Ne bomo porušili še tistih nekaj spahnjenc, da bi zgradili etnološki park za turiste in ne našemili kmete v stare, že zdavnaj pozabljene obleke, da bi zabavali sindikaliste.

Organizacijsko bo najbrž najprimernejša oblika muzejskega delovanja t.i. pajkove mreže s središčnim povezovanjem raznorodnih institucij, usmerjenih k istemu cilju.

Muzej Krasa, vsaj kolikor lahko sodimo iz dosedanjih prizadevanj, hoče rasti iz izjemnih znanstvenih dosežkov geologov in krasologov. Vendar je to le ena od kraških značilnosti, ki bi muzejsko publiko lahko zani-

male. Tu so poleg vsega še kulturno-zgodovinsko, arheološko, umetnostnozgodovinsko in narodopisno področje, ki so narekovala kraški pokrajini sedanjo podobo in so z njo neločljivo povezana. Muzeja, vsaj tako upam, ne nameravamo graditi zgolj za strokovnjake, temveč za obiskovalce! Da pa bi lahko zadostili tako zahtevnemu in pestremu spektru potreb, bo treba vključevati mnoge discipline in najti med njimi tvorno sožitje z različnimi nivoji ponudb, ki bodo obsegale vse od znanstvenih podatkov prve vrste do lahkotnih zabav v naravnih parkih. Navsezadnje bi bilo zelo nekorektno, če bi zamolčali, da številne kulturne in raziskovalne ustanove že dolgo zelo uspešno pokrivajo našeta področja. Treba je le razmišljati, kako jih povezati in vključiti v organizirano ponudbo.

Med temeljna vprašanja sodi tudi vprašanje območja, ki bi ga moral muzej pokrivati. Muzej Krasa bo le stežka opravičil svoj obstoj brez Krasa. Geografsko in krasološko je si ga ni zamisliti brez cerkniškega, planinskega in vrhniškega območja. Arheološko in historično-politično ne more brez vipavskega območja, brez paleolitskih jam in prazgodovinskih gradišč ob robovih kraške krajine, ne gre brez poznih rimskih zapor od Prezida do Hrušice in ajdovskih trdnjav. Ali si lahko kdo le zamisli institucijo, ki skrbi za kulturno dediščino Krasa in ne govori o Kosovelu ali Fabianiju in ki ne vključuje Černigoja? Enakovredne, neločljive celote moremo utemeljeno prepoznati tudi v drugih strokah. V kolikor bodo meje območij, ki ga bo pokrival muzej, zarisale posamezne stroke, je neuspeh zagotovljen. Že zdavnaj pred nami so jih izoblikovali narava in ljudje. Naloga snovalcev muzeja je le, da jih tenkočutno prepoznajo.

Iz odgovorov na temeljna vprašanja bo izhajala tudi osnovna muzejska struktura. Že sedaj je jasno, da bo sestavljena iz zelo raznorodnih enot, celic. Ena izmed osnovnih bo verjetno informativna baza, ki jo je moč ponuditi tudi na virtualni ravni (za razliko od kibernetične je to tista zbirka ali razstava, ki v resnici obstoja, vendar so podatki zaradi lažje dostopnosti digitalizirani in dostopni v virtualni obliki). Vse vrste podatkov bi bilo potrebno združiti na portalu in z nivojskimi siti usmerjati k uporabnikom. Za uporabo prvovrstnih (znanstvenih) podatkov je potrebna določena odškodnina, za splošne velja le povabilo za obisk.

Z informacijami o odpiralnih časih, zasedenosti ali neprimernosti obiska zaradi specifičnih vzrokov (npr. vodostaja) dosežemo uravnovešeno turističnega navala na izključno nekaj točk in ga gospodarno preusmerjamo in prerazporejamo na manj obiskana mesta. Muzejske službe na tak način za svoje obiskovalce lažje iščejo primernejšo ali zanimivejšo ponudbo in pravočasno načrtujejo vsebinske korekture.

Na virtualni ravni bi bile na voljo informacije o obstoječih naravnih in kulturnih spomenikih (jame, gradovi, ponori, izviri, čas cvetenja redkih botaničnih

³ Poznavanje teme izvira iz številnih konzultacij pri prof. Tomislavu Šoli in iz njegovih nedavno objavljenih knjig. Profesorju Šoli se za na tem mestu iskreno zahvaljujem za ne-sebično razdajanje svojega širokega znanja.

vrst, pojav ali gibanje določenih živalskih vrst, npr. volkov ali medvedov itd.). Posredovani bi bili podatki o muzejih, privatnih zbirkah, inštitutih ali kulturnih dogodkih, ki sodijo v etnografsko ponudbo regije in jih je moč obiskati v izračunanem času obiska in v obsegu začrtane (peš ali vozne) poti.

Kibernetični muzej je najbrž edina doslej poznana oblika muzejskega delovanja, ki se že konceptualno prilagaja zahtevam kraške krajine, njene silne občutljivosti in velike stopnje ogroženosti. Izraz kibernetični muzej pomeni predvsem koncept muzejske institucije, ki upošteva zatečeno stanje in se je sposobna odzivati na sprotne družbene ali naravne pojave. Obenem je kibernetični muzej lahko tudi ena od zbirk, ki je v resnici nimamo zbrane vse na enem mestu, temveč je raztresena po različnih krajih in jo uporabniku virtualno ponudimo na informativen in interpretativen način.

V ta namen bi bilo potrebno zagotoviti tudi sprotno in stalno beleženje odziva obiskovalcev. Med drugim to omogoča tudi odprt pristop do (dela) informacijskega muzejskega sistema (t.i. forum), kjer lahko uporabniki sproti izrazijo svoje potrebe in izrekajo mnenje. Seveda pa je potrebno v ta namen zagotoviti stalnost muzejske službe, ki skrbi za tak program.

Na predlagan način bi bilo gotovo moč doseči zavirljivo raven komuniciranja z uporabniki in posledično osveščanje velikega dela javnosti.

S temi osnovnimi potezami, bi lahko muzej Krasa zares upravičil svoj obstoj in si pridobil sloves v svetu, kot moderna, uporabniku namenjena institucija.

Nevarnosti.

Nova tehnologija prinaša nemalo nevarnosti tudi z muzeološkega vidika. Velikokrat se je v svetu pokazalo, da zadržnost v visoko tehnologijo lahko doprinese k zanemarjanju kreativnosti zaposlenih, in žal, nemalokrat lahko negativno vpliva tudi na njihovo moralno držo. To bi pa pomenilo usoden udarec za muzej Krasa, saj vsa njegova zasnova temelji na etičnosti in visoki strokovnosti delovanja v izjemno občutljivem okolju. Muzejske službe bodo morale z nenehnim kreativnim pristopanjem iskati najoptimalnejše kompromise v dani družbi. V konceptu torej muzej vključuje moderno tehnologijo, ki jo mora kasneje nenehno obnavljati in dopolnjevati. Pri iskanju sredstev pa se velikokrat pritihotapijo vabljuje ponudbe tistih, pred katerimi je muzej po načelu branik pred uničevanjem dediščine. Ni nujno, da je to le industrija, iz prakse vemo, da obstajajo še bolj usodne (politične) sprege.

Kakorkoli, kdor se nevarnosti zaveda, jih lahko že vnaprej prepozna. Najvažnejše pa je, da se zavedajo materialnih in moralnih zavezanosti tisti, ki muzej ustanovljajo. V primeru muzeja Krasa, bi iz mnogih temeljnih razlogov moral nastati projekt nacionalnega pomena.

Bati se je tudi treba, da se bi zaradi tako številnih temeljnih znanosti, ki s svojim vedenjem in množinami

podatkov napajajo generatorje muzeja Krasa, zatemnili njegov muzeološki kontekst in s tem že v kali zatrli njegovo bistvo. Zavedati se je namreč treba, da kvantiteta še ne pomeni kvalitete in zbirka podatkov še ni znanje, kaj šele modrost! Ljudje pa ne hodijo v muzeje le zaradi predmetov in kuriozitet, temveč čedalje bolj zaradi pristnih doživetij in da bi se ob pridobivanju znanja zabavali ali ker pričakujejo, da jim bo muzej s predmeti posredoval prastaro človeško modrost. Dober muzej obiskovalcu posreduje preteklost kot kvaliteto današnjega življenja in ga napolnjuje z vero v prihodnost. Ni umetnost razporediti nekaj predmetov v vitrine, umetnost pa je z njimi posredovati temeljna življenjska sporočila.

In če je kje na svetu ljudem pomagala preživeti modrost, potem je to zagotovo bilo na Krasu. Muzeološka naloga muzeja Krasa je torej na tisoč in en način z raznovrstnim gradivom pripovedovati o čudežni naravi in ljudeh, o preteklosti in sedanjosti, o navadah in običajih, o spretnostih in tehnoloških znanjih. Predvsem pa o kraški modrosti.

Vendar se je treba še nečesa bati že vnaprej. Bati se je, da bodo nekateri videli pri ustanavljanju novega muzeja predvsem priložnost, da zgradijo sami sebi pomnik v obliki povsem neprimerne arhitekturne rešitve in bi nato ta pomnik natrpali z blestečimi, kot žafran dragimi vitrinami ter raznimi hipermodernimi inštalacijami, ki ignorirajo potrebe stvarnosti. Ampak te vrste mojstrov vsaj ni težko prepoznati, v njihovih pompoznih rešitvah ponavadi ni niti sledu o vsebini. So popolnoma sterilni. Muzej Krasa pa je smiselno graditi le, če bo temeljil na prepoznavnosti in originalnosti, edino to namreč prinaša muzejem v današnjem svetu obisk in s tem ugled ter dohodek. Originalnost, kot pravi znani zagrebški muzeološki teoretik Tomislav Šola, pa je moč doseči le z originalnim kontekstom. Torej s temeljitim in širokim poznavanjem primarnih znanosti, ki so v primeru Krasa geografija in krasologija, arheologija in zgodovina, etnologija in umetnostna zgodovina. Originalni kontekst pa je tako rekoč nevidno muzeološko tkanje, ki bo živo povezovalo temeljne stroke v senzibilne družbene strukture.

Ker pa bomo Slovenci še dolgo morali čakati na vsaj povprečno muzeološko izobražene (!) muzealce, kaj šele da bi med njimi iskali dobro teoretično podkovanost, je seveda pričakovati, da bo predlagani model naletel na velike ovire predvsem pri ljudeh iz vrst muzealcev. Najglasnejši bodo seveda tisti, ki imajo za seboj močne institucije in ki jih znanje muzeologije – niti najmanj ne ovira.

Mark Tulij Cicero: LELIJ – O PRIJATELJSTVU. Maribor, Litera, 2004, 124 str. (Prevod, spremna beseda in opombe Barbara Zlobec – Del Vecchio)

Antični svet z vsemi svojimi umetniškimi prepleti in konotacijami čedalje bolj priteguje slovenske znanstvene raziskovalce, ki s pronicljivimi motivacijskimi vzgibi segajo v kulturno-zgodovinski prikaz antičnih stvaritev, znotraj katerih naj bi prišlo do iskanja nekega komunikacijskega razmerja v odnosu do sodobne globalizirane evropske civilizacije. To usmeritev nam izpričujejo tudi številne slovenske založbe, ki nam v zadnjih časih ponujajo na knjižnem trgu kar številne prevode grško-rimskih avtorjev. Tokrat nam je mariborska založba Litera posredovala Ciceronovo delo Laelius – De amicitia. Za slovenski prevod je poskrbela Barbara Zlobec, ki je delo tudi vsebinsko razčlenila in ga opremila z opombami ter napisala spremno besedo, v kateri razlaga izbiro naslova, opisuje nastanek dela in izbiro dialoga.

Laelius – De amicitia oziroma Lelij – o prijateljstvu

Prijateljstvo kot najvišja etična vrednota, ki naj bi jo narava poklonila človeku, predstavlja enkratno temo, "ki je draga mislecm in piscem vseh dob". Čeprav gre za dokaj razširjeno in vsebinsko nadvse pritegljivo problematiko, je delo vendarle premalo pritegnilo strokovnjake, da bi se vanj poglobili in skušali iz njega izvleči tiste osnovne smernice, ki naj bi oplemenitile slehernega posameznika v tedanji republikanski dobi.

Daticija Lelija, ki spada med pozne Ciceronove filozofske spise, pa predstavlja za filologe dokaj sporno vprašanje, saj nekateri menijo, da je delo zaradi svojega prodornega nastopa nastalo še pred Cezarjevimi umorom, mnogi proučevalci pa se raje opredeljujejo za poznejšo daticijo, to je za čas po Cezarjevem umoru, ko je Cicero, prizadet od številnih družinskih nesreč, stopil iz arene političnega dogajanja in mu je umik v svet filozofije pomenil edino možno pot iskanja tolažbe in notranjega ravnovesja.

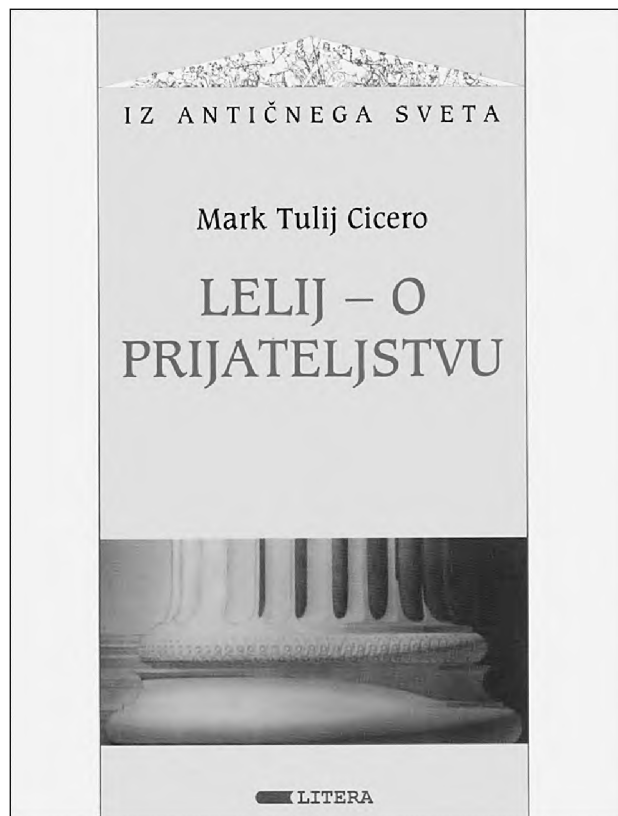
Struktura dela samega kaže na vrhunsko izdelanost dialoga, kar izstopa že v uvodnem delu, značilnem po dvojnem pripovednem okviru. V prvem se Cicero s spoštljivostjo spominja avgurja Kvinta Mucija Scevole, v drugem pripovednem okviru izstopa razgovor, ki ga je Mucij Scevola imel leta 129 pred Kr., to je nekaj dni po smrti Publija Kornelija Scipiona Emilijana. Da si je Cicero izbral za središčno osebnost svojega dialoga izredno uglednega Gaja Lelija, pripadnika filohele-nističnega krožka izobraženega Scipiona Emilijana, verjetno ni zgolj naključna opredelitev. Lelij je namreč kot svojstvena osebnost stremel po spojitvi rimske tradicije (*mos maiorum*) in grške modrosti (*sophia*). Z opisom prijateljstva med Lelijem in Scipionom je Cicero torej želel povzdigniti tisto ljubezen, ki ga je priklepala

na nepozabnega prijatelja Atika, saj sam pravi "*amare autem nihil est aliud nisi eum ipsum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla utilitate quaesita*" (§ 27) (Ljubiti ne pomeni nič drugega kot imeti rad nekoga, ki ga ljubiš, vendar ne iz potrebe in iz koristoljubja).

Prevajalka Barbara Zlobec si je torej med Ciceronovimi deli izbrala vsebinsko zelo aktualno delo, saj gre tu za neminljivo sporočilo prijateljstva, ki v današnji dobi propadanja vrednot vedno bolj priteguje človeka kot posameznika, vse bolj stremečega v iskanje kreposti.

Nemški filologi so do Ciceronovega dela zavzeli dokaj kritično stališče, češ da gre v njem za vrsto protislovij, ki naj bi pretežno izhajala iz nekega poseganja v različne filozofske nauke ter iz spajanja etičnih načel, izhajajočih iz grških tekstov, s konkretnim družbenim položajem v takratnem Rimu. Celotna nastavitvev dela je torej nemškimi filologom ustvarjala težave, zato so se nagibali k opredelitvi, da gre za neenotno delo, zgrajeno iz med seboj nepovezanih segmentov. Če izvzamemo Aristotelovo delo Nikomahova etika, je Ciceronov Lelij, kljub vsem kritičnim pomislekom, edini ohranjen daljši spis o prijateljstvu iz antične dobe.

V dialogu o prijateljstvu nastopata poleg Lelija še Mucij Scevola in Gaj Fanij, katerima je bil Lelij tast in je z njima razpravljajal o prijateljstvu kot najvišji etični vrednoti. Čeprav je spis zgrajen v obliki dialoga, ima bralec po vsej verjetnosti občutek, da gre bolj za obliko mo-

nologa, saj se v zapisu v glavnem razgrinjajo Lelijevi pogledi na temo prijateljstva. Vsi protagonisti sicer posebljajo ideal uglednega, politično razgledanega in eminentnega Rimljana, kakršnega naj bi za Cicerona predstavljal Scipio Emilian, zmagovalac 3. punske vojne.

Dialog se odvija po že ustaljeni tridelnosti, kot izhaja iz samih Fanijevih trditev (§16): Lelij najprej pojasni, kaj je prijateljstvo (*quid sentias*), nato odkriva, kateri je njegov izvor (*qualem existumes*), nazadnje pa pojasnjuje, katera so navodila v odnosih s prijatelji (*quae praecepta des*). Ob pojmovanju prijateljstva pa je pri Leliju večkrat zaslediti nihajoč odnos, in to tudi pod vplivom zgodovinskega dogajanja. V mladostnih spisih se namreč Ciceron nagiba k težnji, da je prijateljstvo sad vzajemne naklonjenosti (*De inventione*), pozneje pa je pri njem opazen utilitaristični nagib, saj omenja, da prijateljstva sklepamo zato, da si vzajemno pomagamo z uslugami. Šele pozneje se v njem ustali prepričanje, ki postane nekako etično vodilo Lelijevega dialoga, da prijateljstvo temelji na naravnem nagnjenju. Na osnovi lastnih izkušenj, zlasti dolgoletnih vezi s Scipionom, prihaja do spoznanja, da je prijateljstvo možno le med ljudmi, ki so dobri in plemeniti. Sam sicer ne verjame v ideal modrija, boni viri so le tisti, ki jih ne prevzemajo visoke ambicije, ampak se potegujejo za pravičen družbeni red. Čeprav se v pojem prijateljstva vrivajo tudi nekatere politične konotacije, vendar se avtor še vedno opredeljuje za najvišjo obliko prijateljstva, ki jo označuje kot *omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia consensio* (§20). To seveda velja le za trdna, prava prijateljstva, ne pa za tista, ki vzklijejo iz neke potrebe ali koristoljubja, kot je možno zaslediti v številnih grških razpravah. Seveda se Cicero v svojem Leliju sooča s takimi pogledi na prijateljstvo, po katerih naj bi slednje izhajalo iz narave, vendar se v svojem iskanju višje popolnosti raje opredeljuje za trditev, da je prijateljstvo le spremljevalec človeka, saj mu kot krepost pomaga pri duhovni in duševni rasti. Epikurejski pogled na prijateljstvo Cicero popolnoma zavrača, čeprav je ta njegov odklon le nekoliko pretiran, saj Epikurovo pojmovanje prijateljstva izhaja iz želje po potrebi človeške topline.

Da je Cicero sploh nakazal možnost prijateljstva iz koristolovja, je verjetno potrebno iskati vzrok v takratnih politično-socialnih razmerah republike, ko je bilo silno razvejano podkupovanje ljudskih množic in je za dosego lastnih koristi veljalo prepričanje, "da se da vse kupiti".

Če se torej izognemo vsem tem obrobim namigom na raznovrstne oblike prijateljstva, naj poudarimo, da je osrednji del razprave Lelij usmerjen v prikaz povprečnega vsakdanjega prijateljstva. Pri tem poudarja avtor, da mora biti oseba iskrena in vredna zaupanja, pri morebitnih kritikah ali grajah pa ne sme občutiti užaljenosti.

Moč prijateljstva je torej temeljnega pomena za družbeni razvoj, kajti v svoji plemenitosti je to krepost, s

pomočjo katere se vzpostavljajo trdne medsebojne vezi in moralni zakoni, ki se nato razširijo v občečloveške zakone, na katerih naj bi temeljila vsaka poštena država.

Delo *Laelius-De amicitia* se nam tokrat predstavlja tako v prevodu kot v izvorniku, prevajalka Barbara Zlobec je v svoji natančni in specifični razlagi ter razčlenitvi dela v sprotne opombah ponudila dokaj široko zasnovan okvir dogajanja v rimskem svetu, ki zajema bodisi zgodovinsko-politični scenarij kot tudi izredno razvejani spektrum filozofskih struj, kar je Cicerona posebno v zadnjem življenjskem obdobju močno pritegovalo, tako da je v njegovih spisih etika postala vodilna krepost ne le posameznika, ampak celotne družbe oziroma države. In iz takega inspirativnega vzgiba je vzkliko tudi Ciceronovo delo Lelij – o prijateljstvu, ki je tokrat našlo svojo pot tudi na slovenski knjižni trg.

Jadranka Cergol

Jack P. Shonkoff, Deborah A. Phillips (eds.): FROM NEURONS TO NEIGHBORHOODS: THE SCIENCE OF EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT. Washington, National Academy Press, 2004, 588 str.

Delo "From Neurons to Neighborhoods" se posveča obravnavi zakonitosti človekovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva. Pri ustvarjanju monografije, ki je rezultat raziskave, trajajoče dve leti in pol, je sodelovalo kar dvajset avtorjev, profesorjev različnih znanstvenih področij in članov vplivnih ameriških združenj, ki se ukvarjajo z otrokovim razvojem. Njihovo raziskovanje je imelo tri osrednje cilje:

1. Informiranje ustvarjalcev in izvajalcev politike, znanosti in stroke na področju zdravja in razvoja otroka ter njegove družine.
2. Spodbujanje raziskav na področju temeljnih znanosti o zgodnjem otrokovem razvoju (od prenatalnega obdobja do vstopa v šolo), kot tudi njihovih aplikativnih študij.
3. Izobraževanje javnosti o dosedanjih spoznanjih o poteku in značilnostih otrokovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva.

Interes za raziskovanje kompleksnosti človekovega razvoja obstaja že dolgo, zato je bil v prvi vrsti namen avtorjev predstaviti dosedanja spoznanja o značilnostih otrokovega razvoja, do katerih so prišli znanstveniki na področjih nevrobiologije, vedenjskih in socioloških znanosti, ter tako spodbuditi njihovo uporabo v praksi, da bi zagotovili večje blagostanje današnjih otrok. Osrednji del raziskave pa je predstavljalo proučevanje omenjene tematike, da bi prišli do odgovorov na naslednja ključna vprašanja:

- kako vzgoja v vrtcu vpliva na otrokov razvoj,
- kakšen je dolgoročni vpliv vzgoje v družini na otroka,
- kateri je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na zgodnji razvoj možganov,
- ali lahko z zunanjimi dejavniki oziroma poseganji v otrokov razvoj vplivamo na njegov hitrejši potek,
- kakšno je resnična vloga staršev v prvih letih življenja.

Izpostaviti velja, da so kot glavno utemeljitev potrebe po tovrstnem raziskovanju avtorji poudarili dejstvo, da so izkušnje v prvih mesecih in letih življenja izredno pomembne in to ne samo za blagostanje v odraslosti, temveč predvsem za ustvarjanje baze za vse, kar bo sledilo, ki je lahko bodisi močna bodisi krhka. Zgodnje faze življenja ustvarjajo tako temelj, na katerem bo otrok gradil vso svojo pot v odraslost.

Knjiga, ki obsega zajetnih 588 strani, je razdeljena na štiri osrednja poglavja. Prvo je posvečeno predstavitvi temeljnih značilnosti razvojne stopnje zgodnjega otroštva, ki je predstavljena v podpoglavjih, kot so uvod v delo, novi pogledi na dednost in okolje ter izziv kulturnih študij. Drugo poglavje obravnava dednost in sposobnosti, ki se razvijajo pod njenim vplivom v zgodnjem otroštvu. Razdeljeno je na podpoglavja: razvoj samobvladovanja, govor in učenje, sklepanje prijateljstev in ločitev od staršev, razvoj možganov. Tretje poglavje obravnava prepletenost vplivov zgodnjega razvoja, ki jih je otrok deležen v različnih okoljih, in sicer v družini, vzgojno-varstveni instituciji ter širšem okolju in skupnosti (občini, državi). Zadnje, četrto poglavje, pa je namenjeno predstavitvi predlogov, kako bi predhodno predstavljeno znanje in ugotovitve o značilnosti otrokovega razvoja v obdobju zgodnjega otroštva udeležili v vsakdanjem življenju.

Delo zaključujejo seznam uporabljene literature, priloge, med katere je uvrščena tudi predstavitev avtorjev, ter stvarno kazalo. Ob sami obsežnosti knjige velja opozoriti tudi na izredno veliko število uporabljenih virov, na katerih temelji, saj seznam uporabljene literature šteje kar 1824 različnih bibliografskih enot. Navedeno krepi teoretično vrednost študije.

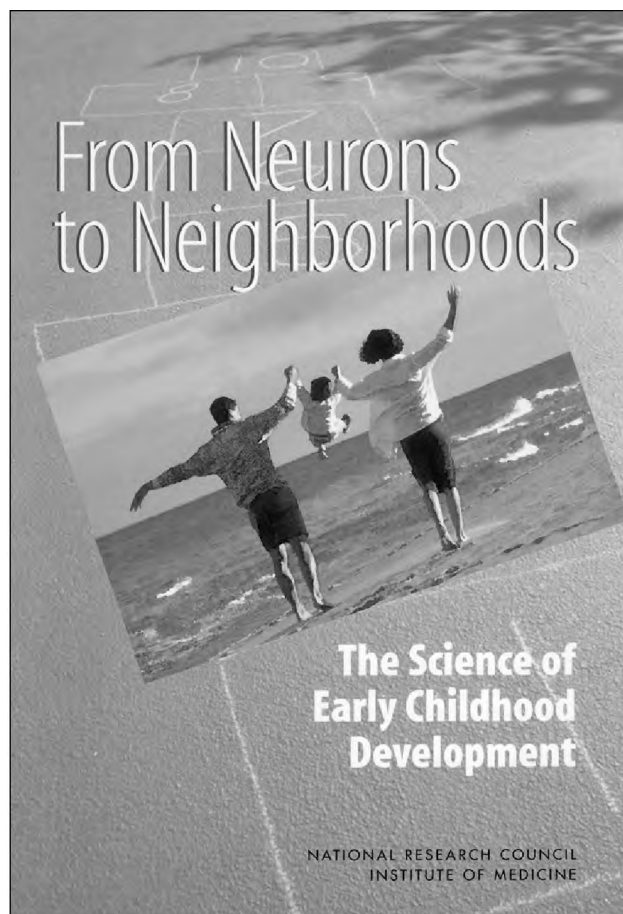
Najpomembnejši zaključki, do katerih so prišli avtorji dela "From Neurons to Neighborhoods", so sledeči:

- vsi otroci imajo zmožnost čutenja in učenja,
- v prvih letih življenja je za razvoj bistvena povezava med vplivi iz okolja in vzgojo,
- družba se nenehno spreminja, spremenjenih potreb majhnih otrok tako ne moremo sproti prepoznavati,
- sodelovanje med znanostjo, prakso in politiko na področju zgodnjega otroštva je problematično in zahteva korenite spremembe.

Natančneje se ustavimo pri zadnjih dveh ugotovitvah. V današnji družbi smo priča drastičnim socialnim in ekonomskim spremembam, ki hkrati predstavljajo izziv staršem po uravnavanju ravnotežja med

časom, ki ga preživijo z otrokom, časom za delo, ki je namenjeno ekonomskemu preživetju ter časom za sprostitev. Spremenjeni delovni vzorci povzročajo spremenjeno vzgojo otrok, ki se odraža tudi na njihovem telesnem, gibalnem, kognitivnem, socialnem in čustvenem področju razvoja. Avtorji ugotavljajo, da se povečuje število otrok, katerih starši zaslužijo premalo za preživetje svoje družine, zato delajo nadure ter/ali se morajo vrniti v delovno okolje takoj po rojstvu otroka. Starši vedno manj časa preživijo s svojim otrokom, zato na potek njegovega razvoja v vedno večji meri vplivajo izkušnje, ki jih pridobi v zunanjem okolju. Pomemben dejavnik otrokovega razvoja tako danes predstavlja vzgoja v vrtcu. Avtorji študije navajajo podatek, da je vzgoje v vrtcu deležnih največ otrok, ki so mlajši od treh let in pri katerih sta oba starša ali pa samo eden izmed njih polno zaposlena. Vključenost otrok v vrtce oziroma organizirane oblike predšolske vzgoje od leta 1977 do 1994 izrazito narašča, predvsem v starostni skupini otrok od tretjega do četrtega leta. S skrajšanjem delovnega časa na polovičnega pri obeh starših pa se povečuje tudi delež otrok, ki ostajajo v zgodnjem otroštvu v večinski oskrbi domačega okolja.

Ne glede na kraj otrokove vzgoje, torej doma ali v vzgojno-varstveni organizaciji, pa je najpomembnejša

njena kakovost, ki jo po mnenju avtorjev predstavljajo doslednost vzgoje, kakovost odnosov ter možnost izkušenj, ki jih okolje nudi na posameznih področjih razvoja, pri čemer izpostavljajo zlasti vlogo dostopnosti izkušenj za jezikovni in kognitivni razvoj. Ob tem se nenehno povečuje delež staršev, ki jim finančne možnosti ne omogočajo, da bi svojemu otroku ponudili kvalitetno vzgojo. Otrok, ki raste v "revščini", v smislu skromnega izkušnjskega okolja, ima več možnosti, da bo:

- izpostavljen vplivom iz okolja, ki ga obremenjujejo in značilno negativno vplivajo na njegovo blagostanje, ter usmerjajo razvoj k škodljivim izidom;
- izkušnjsko revna vzgoja v prvih letih življenja je zelo uničujoča, veliko bolj kot če bi se pojavila v zgodnjem šolskem obdobju;
- izkušnjsko revno okolje v družini in hkrati tudi v širšem okolju učinkuje kot dvojno tveganje in ima tako okrepljen vpliv na pojav negativnih posledic razvoja.

Pri ugotavljanju pomanjkljivega sodelovanja med znanostjo, prakso in politiko na področju zgodnjega otrokovega razvoja pa je potrebno vseeno imeti v uvidu, menijo avtorji, da si različni politični in strokovni programi delijo enako prepričanje. Njihovo enotno mnenje je, da je okolje izrednega pomena za otrokov zgodnji razvoj in lahko poveča zmožnosti zelenih razvojnih izidov. To dejstvo potrjujejo tudi znanstvene ugotovitve.

Kljub temu pa lahko tudi v slovenskem prostoru zasledimo še veliko neizkoriščenih možnosti sodelovanja med znanostjo o otrokovi vzgoji in izobraževanju ter praktičnim delom v vrtcu in šoli. Zato vsekakor velja natančneje preučiti napotke, ki jih avtorji študije "From Neurons to Neighborhoods" navajajo pri uresničevanju tesnejšega sodelovanja med znanostjo in stroko na področju otrokovega zgodnjega razvoja, in sicer:

- agencije in fundacije, ki se ukvarjajo in podpirajo preučevanje zgodnjega otroštva, naj sledijo zgledu uspešnega pristopa kliničnih raziskav v biomedicinski znanosti; cilji strokovnega programa za delo z otrokom naj tako temeljijo na osnovi raziskav;
 - evalvacija uspešnosti dela v vzgojno-varstvenih organizacijah mora biti dokumentirana v ustreznih državnih službah; namen ocenjevanja obstoječega stanja je omogočanje sprememb programa na osnovi ugotovitev ter uporaba evidenc za namen stimuliranja nadaljnjih eksperimentov in študij;
 - pomembne strokovne in politične odločitve naj se sprejemajo nujno ob upoštevanju izsledkov znanstvenih raziskav na tem področju;
 - starše je potrebno izobraževati za starševstvo ter vzgojo otrok; odgovornost za izvedbo te naloge lahko prevzamejo delovne skupine, ki delujejo na področjih izobraževanja, zdravstva in človeških virov.
- Opozoriti pa velja, da se navedena priporočila

nanašajo na določeno, v tem primeru ameriško okolje, v katerem je študija nastala. Priporočila so zelo konkretna, sej se opirajo na možnosti za izboljšavo delovanja nevladnih in vladnih institucij ter organizacij v tem območju. Kljub temu pa je možno sam pristop k reševanju obstoječe problematike z nekoliko spretnosti in dobrim poznavanjem stanja prenesti tudi v države Zahodne Evrope. V monografiji je zelo velik poudarek namenjen ravno priporočilom za izboljšanje stanja in s tem njeni aplikativnosti, čeprav delo sodi na področje temeljnih del razvojne psihologije.

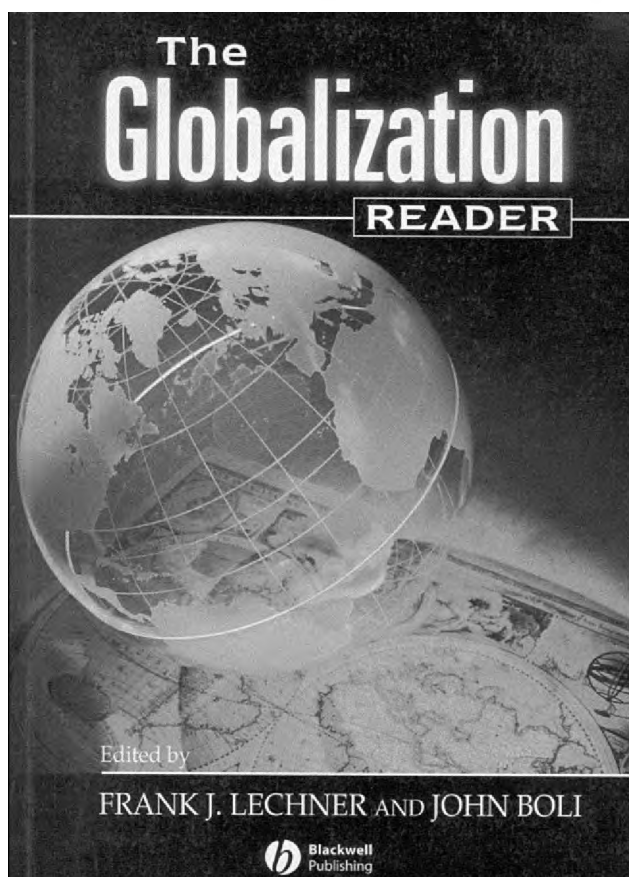
Izpostavimo lahko tudi, da avtorji izredno pomembno vlogo v povečevanju možnosti za otrokov razvoj pripisujejo raziskovalnemu delu. Slednjega, menijo, je človeštvo na področju otrokovega razvoja komaj začelo uporabljati. Vendar pa je znanstveno-raziskovalno delo tisto, pišejo, ki lahko v zelo veliki meri pomaga otroku in njegovim staršem premagati izziv zadovoljevanja potreb in razvijanja življenjskih možnosti v 21. stoletju.

Zaključimo lahko, da je delo "From Neurons to Neighborhoods" posvečeno analiziranju zakonitosti poteka otrokovega razvoja v prvih letih življenja in kot tako eno redkih, ki se natančno posveča preučevanju zgodnjega otroštva. V slovenskem prostoru bo vsekakor nepogrešljivo čtivo vsem, ki se ukvarjajo s to starostno skupino otrok, bodisi raziskovalno bodisi strokovno. Ker knjiga prinaša tudi bogat zbir dosedanjih temeljnih ugotovitev, bo zelo dobrodošla pri študiju in usposabljanju študentov, praktikov in raziskovalcev s področij vzgoje in izobraževanja, kineziologije, specialnih didaktik, psihologije, pedagogike, predšolske vzgoje, medicine, sociologije in antropologije. Bogat vir informacij pa bo tudi vsem staršem, ki želijo o razvoju svojega otroka vedeti nekaj več, z namenom da bi mu omogočili čim boljše izhodišče za razvoj zdrave in skladne osebnosti.

Joca Zurc

Frank J. Lechner – John Boli (eds.): THE GLOBALIZATION READER. Malden, USA, Blackwell, 2000/2003, xii + 411 str.

Zbornik *The Globalization Reader*, ki sta ga uredila Frank J. Lechner in John Boli (prvič objavljen leta 2000, dvakrat leta 2001, dvakrat leta 2002 in ponovno leta 2003) je najbolj znana zbirka besedil, ki se nanašajo na karakterizacijo procesa globalizacije in z njim povezanimi vprašanji: kaj vse vključuje globalizacija, ali je globalizacija nov fenomen, ali jo povzroča širjenje globalnega trga, ali globalizacija prispeva k bolj homogenemu svetu, ali determinira lokalne dogodke, ali je škodljiva. Zbornik vsebuje 54 kratkih člankov, ki so

razvrščeni v 9 sklopov. Med najbolj znanimi avtorji so imena, kot so Samuel P. Huntington (*The Clash of Civilisation?*), Hans Küng (*A Global Ethics as a Foundation for Global Society*), David Harvey (*Time-Space Compression and the Rise of Modernism*), Ted C. Fishman (*The Joys of Global Investment*), Dani Rodrik (*Has Globalization Gone Too Far?*), Sadako Ogata (*Peace, Security, and Humanitarian Action*), John Tomlinson (*Cultural Imperialism*), Frank J. Lechner (*Global Fundamentalism*), Arjun Appadurai (*Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy*), Paul Wapner (*Greenpeace and Political Globalism*) in drugi.

Vprašanja, ki jih je v modernem in postmodernem času povzročil proces globalizacije, se nanašajo predvsem na funkcionalno arhitekturo (politično, ekonomsko, kulturno) nacionalnih skupnosti, ki so usmerjene predvsem v državno oziroma v lokalno suverenost, avtonomijo, ki jamči za ohranjanje identitete na vseh nivojih. Pri tem se v analizah fenomenov, ki so v zvezi z globalizacijo, pojavlja "močna teorija identitete", ki jo zagovarjajo privrženci močne lokalne suverenosti na vseh področjih socialne in politične ontologije, pa tudi "slaba teorija identitete", ki jo zastopajo lastniki mednarodnega kapitala v multinacionalnih združbah.

Optimistični scenarij globalizacije se začne z rabo koncepta liberalizacije, z multikulturnimi vrednotami

sodobne družbe, znotraj katere je s pomočjo standardizacije, informacijske tehnologije in mobilnega partnerstva možno uveljaviti socialno in pravno ravnovesje v svetu. To pa prikriva interes kapitala, da spremeni in preuredi vse sektorje socialne ontologije, da naredi eno prostorsko-časovno kompresijo, znotraj katere postane absolutni gospodar in edina vrednota denar. Pesimisti in skeptiki, ali globofobi, karakterizirajo fenomene nove globalizacije kot novi kolonializem in imperializem, ki ga uveljavlja transnacionalni in spekulativni kapital v rokah multinacionalnih kapitalskih združb. Mobilnost kapitala pa vidijo kot umik lastništva z enega delovnega okolja in selitev na področja z manj plačano delovno silo. Ta mobilnost kapitala in spremenjen način dela v bolj sofisticirano in tehnološko zahtevno delo povzroča "liberalizacijo lokalnega", brezposelnost ali ekonomsko migracijo.

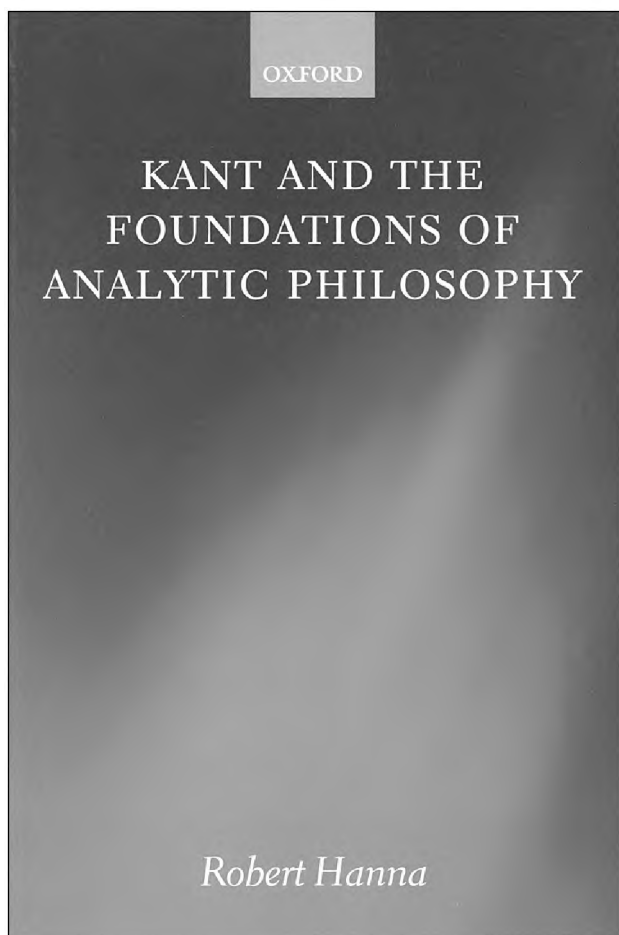
Zbornik *The Globalization Reader* korektno predstavi vse vidike globalizacije in z njo povezane fenomene. V njem so podana mnenja za in proti globalizaciji, čeprav obstaja občutek da gre za proces, ki se ga ne da več ustaviti s pomočjo demokratičnih sredstev odločanja. Po eni strani se je globalizacija že uveljavila kot nujnost sodobnega postmodernega kapitalskega načina trgovanja z "mrtvimi (slabo plačanimi) dušami" po globalnih vaseh sveta, po drugi pa kot premagovanje distance, kot odpiranje in primerjalna prilagoditev identitet. Ta zbornik pomaga pri izbiri pristopa k razumevanju tistega, kar se nam dogaja in vključuje tudi nas same.

Nijaz Ibrulj

Robert Hanna: KANT AND THE FOUNDATIONS OF ANALYTIC PHILOSOPHY. Oxford, Clarendon Press, 2002, xv + 312 str.

Robert Hanna, profesor filozofije na koloradski univerzi Boulder, si je v knjigi *Kant and the Foundations of Analytic Philosophy* zastavil zapleteno nalogo vzpostavljati konceptualne relacije med analitično in transcendentno filozofijo, predvsem Kantovo filozofijo, ki izhaja iz kritike uma. Naloga je težka predvsem zato, ker ne v evropski in tudi ne v anglo-ameriški filozofiji ne obstaja doktrinarna povezava med tema dvema področjema filozofskih raziskav, z izjemo zanimanja, ki ga je že pred 30 leti pokazal Sir Peter F. Strawson (glej: *Individuals* in tudi *The Boundaries of Senses*) in v novjšem času Hilary Putnam.

Poskus kognitivnosemantične interpretacije transcendentne filozofije temelji predvsem na tistem, kar je povedal že Gottlob Frege, oče analitične filozofije, ko si je v delu *Die Grundlagen der Arithmetik* (1884) zastavil kantovsko vprašanje, ali so matematične resnice analitični ali sintetični stavki apriori, oziroma, ali je možno z

uporabo stavčnega računa izpeljati matematično simbo-liko iz majhnega števila logičnih resnic (pravil). Vprašanja o semantičnih in strukturalnih lastnostih jezika so se razširila med filozofi jezika in filozofi logike (Russell, Wittgenstein, Carnap, Quine). V uvodu knjige *Kant and the Foundations of Analytic Philosophy* Robert Hanna razkriva: "Ta knjiga ima dva pristno prepletena vidika. Najprej je interpretativno raziskovanje Kantove masivne in plodne Kritike čistega uma, nato pa še kritičen esej o zgodovinskih zasnovah analitične filozofije od Gottloba Fregeja do W. V. O. Quina".

Knjiga je razdeljena na pet poglavij, v katerih avtor poveže analitično filozofijo, ki je nastajala kot dominantna intelektualna aktivnost v avstro-nemški in anglo-ameriški filozofiji od Fregeja do Quina s Kantovo transcendentno filozofijo, logiko in moralno teorijo. Najbolj značilno za ta pristop je poudarjanje možnosti, ki obstajajo v Kantovi filozofiji kot stični teoriji uma, znotraj katere se razkrivajo sposobnosti analitičnega in tudi sintetičnega uma in nenazadnje možnosti interpretacije vprašanja identitet, ki jih omogočajo ti dve lastnosti umskega poenotenja zunanje vsebine in notranjih apriornih pogojev spoznavanja.

Lahko rečemo, da v Kantovi filozofiji obstajajo deli,

ki jih lahko primerjamo z raziskavami sodobne "fuzzy" logike. Predvsem pa mislimo na del Kritike čistega uma "Antizipationen der Wahrnehmung", v katerem Kant obravnava realnost v pojavu kot vrednost med 0 in 1 in na ta način tudi anticipira temeljne koncepte "fuzzy" logike, kot je funkcija pripadnosti ali funkcija pojava oziroma funkcija stopenj, v kateri se realiteta v pojavu nahaja.

Nijaz Ibrulj

J. M^a. Blázquez Martínez, J. Remesal Rodríguez (eds.): ETUDIOS SOBRE EL MONTE TESTACCIO (ROMA) I. Union académique internationale, Corpus international des timbres amphoriques (Fascicule 7) bajo los auspicios de la Real Academia de la Historia (CITA 7). Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, 1999.

Za študij rimskodobnih amfor predstavlja grič Monte Testaccio (v nadaljevanju MT) južno od Aventina v Rimu najvažnejše in najbogatejše najdišče. MT je pravzaprav do ok. 30 metrov visoko umetno nasutje iz milijonov črepij transportnih amfor, ki so nastale v bližnjih pristaniških in skladiščnih objektih v času od avgustejske dobe do druge polovice 3. stoletja. Kljub temu, da MT kot zaključena celota predstavlja enkratni arhiv rimske gospodarske zgodovine, so z obsežnejšimi arheološkimi raziskavami začeli šele leta 1989. Takrat je stekel obsežen raziskovalni projekt, ki ga pod vodstvom izdajateljev pričujoče knjige izvaja ekipa španskih raziskovalcev z Univerze v Barceloni (*Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona*), z njimi pa sodelujejo italijanski kolegi z Univerze *La Sapienza* v Rimu (*Dipartimento di Scienze della Terra. Università degli Studi di Roma "La Sapienza"*). MT je za španske raziskovalce zanimiv predvsem zaradi amfor za oljčno olje tipa Dressel 20, ki so jih izdelovali v provinci Betiki na jugu Iberskega polotoka (danes pokrajina Andaluzija) in predstavljajo večino vsega amforičnega depozita na MT (do 85%).

Osrednja tema knjige, ki je tukaj predstavljena, so izsledki proučevanj keramičnega gradiva, izkopanega med letoma 1989 in 1990. Knjigo je pod okriljem španske "Kraljeve akademije za zgodovino" (*Real Academia Española de la Historia*) izdala univerza v Barceloni, sicer pa se kot sedmi zvezek vključuje v posebno serijo "Mednarodnega akademskega združenja" (*Union Académique Internationale*), v kateri naj bi objavljali žige na rimskih amforah (*Corpus international des timbres amphoriques*). Razdeljena je na dva velika razdelka (Parte I in II), v prvem so v osmih prispevkih španskih avtorjev predstavljene historično-arheološke študije materiala, izkopanega med letoma 1989 in 1990, v drugem delu, kjer prevladujejo italijanski avtorji, pa so zbrane

različne predvsem arheometrične študije gradiva z MT (poglavja 9-18). Sicer je to že druga obsežnejša študija o špansko-italijanskih izkopavanjih na MT, prvo poročilo o izkopavanjih v letu 1989 je izšlo leta 1994 (J. Mª Blázquez, J. Remesal y E. Rodríguez, *Excavaciones arqueológicas en el Monte Testaccio. Roma, Memoria campaña 1989*. Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, Madrid 1994).

Kot rečeno, največ gradiva, odkritega na MT, predstavljajo betiške amfore za oljčno olje tipa Dressel 20. Te amfore so značilne kroglaste oblike, imajo nizko ustje, ozek in kratek vrat, ki je z dveh strani z ročajema povezan s trebuhom, spodaj pa zelo kratek stožčast zaključek. Posebnost teh amfor so številni slikani napisi (*tituli picti*), ki so bili naneseni na zgornjem delu trebuha, na vratu posode in na ročaju. Raziskovalci jih glede na mesto na posodi delijo v pet različnih rubrik, ki jih označujejo z grškimi črkami α , β , γ , δ in ϵ . Večidel študij, ki so zbrane v pričujoči knjigi, je posvečen ravno tem amforam.

V prvem poglavju J. Remesal Rodríguez podaja kratko poročilo o izkopavanjih leta 1990. Takrat je bilo v štirih kvadrantih izkopanih 12 kubičnih metrov materiala, med katerim je bilo 99,99% amforičnega nasutja skupne teže 11.400,5 kilograma. Od tega je 636,5 kilograma fragmentov afriških amfor (5,5%), ostalih 10.764 kilograma amforičnega nasutja pa predstavljajo amfore Dressel 20 (94,41%). Kot so izračunali raziskovalci, je bilo slednjih vsaj ok. 350, v njih pa je bilo uvoženo okrog 26.705 litrov betiškega olja, medtem ko je bilo afriških amfor najmanj 40, v njih pa skupaj ok. 2240 litrov olja. Amfore izvirajo iz obdobja od 153 do 224 po n. št.

V drugem poglavju z naslovom *Tituli picti*, odkriti leta 1990, ki obsega le pol 29. strani izdajatelja napovedujeta dokončno objavo teh napisov v eni naslednjih publikacij in opozorita na ugotovitev raziskovalne ekipe, da so ti napisi služili kot neke vrste davčne etikete.

V tretjem poglavju se José Remesal Rodríguez posveča žigom na amforah, odkritih leta 1990. Žigi so bili pred žganjem posode vtisnjeni v glavnem na ročajih (*in ansa*), sicer pa so tudi na ustju posode (*in labro*), na korenu ročaja (*in radice ansae*), na trebuhu (*in ventre*), na najširšem delu posode (*in collo*) ali na nogi (*in pede*), kjer so zapisani v nasprotno smer (*retro*). Na preostankih 350 betiških amfor je bilo odkritih skupno 75 žigov - med njimi 33 različnih tipov in dva neopredeljiva, medtem ko na afriških v gradivu, izkopanem leta 1990, niso zasledili nobenega. Na žigih nastopajo okrajšana imena izdelovalcev, npr. COR(neli) CLE(mentis), MF]EPAPRO-DI(ti), L. C() ANT() P(ortu), ob njih včasih tudi imena delavnic oz. posesti, na katerih so izdelovali amfore (*figlinae/fundi*), npr. L. I() D() F() ITALICAE ali (*Figlina*) SCA(lensis).

Četrto poglavje je delo štirih avtorjev in predstavlja grafite iz 2. stoletja, odkrite med izkopavanji leta 1989 -

z izjemo tistih, ki so bili predstavljeni že v prvem poročilu iz leta 1994, in grafite na materialu iz leta 1990. Skupaj je bilo odkritih 105 grafitov, ki so bili vpraskani na ustju ali trebuhu posode. Med grafiti so zastopana števila, posamezne črke (sigla) oz. nedoločljivi znaki in skupine črk. Dvakrat je z grafitom zapisan datum. V katalogu avtorji obravnavajo 19 grafitov, skoraj vsi so prikazani tudi z risbo. Večinoma gre samo za posamezne znake, najdaljši grafit je: *martinus / xiii k(alendas) sep(tembres)/gallio (?)*.

Peto poglavje o afriških amforah, odkritih v letih 1989 in 1990, je prispeval Víctor Revilla. Ker so bile odkrite skupaj z amforami Dressel 20, ki so datirane z imeni konzulov, je bilo mogoče tudi fragmente afriških amfor absolutno kronološko razvrstiti. Vse izvirajo iz obdobja od sredine 2. stoletja do začetka 3. stoletja. Izdelane so bile v glavnem v provinci Prokonzularni Afriki, in sicer v delavnicah na področju okrog Tunisa. Isti avtor v sedmem poglavju analizira tudi maloštevilno namizno posodje in ostalo kuhinjsko keramiko, v šestem poglavju pa César Carreras Monfort predstavi amfore, ki ne pripadajo niti betiškim niti severnoafriškim tipom. Teh je bilo v raziskavah v letih 1989 in 1990 odkritih 29 primerkov, izvirajo pa iz Kampanije, Galije, Krete, Luzitanije in od drugod.

V osmem poglavju José Remesal Rodríguez in Antonio Aguilera Martín prinašata dodatke in korekture k branju slikanih napisov in žigov na amforah Dressel 20, odkritih leta 1989 in že objavljenih leta 1994. To poglavje prinaša nova spoznanja pri interpretaciji napisov, zato o njem nekaj več.

Kot ugotavljata avtorja, napisi in žigi vsebujejo različne podatke, ki se jih da uporabiti pri preučevanju proizvodne ekonomije in trgovanja z betiškim oljem. Pomembni so tako vtisnjeni napisi (žigi in grafiti *ante cocturam*) kot napisi, nanešeni s črnolom (*atramentum*) na površino amfore (*tituli picti*). Raziskovalna ekipa na MT je razvila poseben statistični postopek, ki je omogočil povezovanje različnih epigrafskih elementov oz. ugotavljanje razmerja med žigi, *tituli picti* in grafiti, odkritimi v isti stratigrafski enoti.

S slikanimi napisi so bile opremljene vse amfore Dressel 20, iz njih pa izvemo na primer podatke o teži vsebine, imena trgovcev (*mercator, negotiator ali diffusor*), imena državnih nadzornikov in drugo. Posebej pomembni so napisi, ki jih raziskovalci označujejo z grško črko δ in so se skozi čas razvijali na poseben način. Ti napisi vsebujejo več zaključenih elementov, ki so znotraj napisa običajno razvrščeni takole: *R(ecognitum)* (= 1); *conventus* (= 2); *p(ondo)* = 3; ime v roditeljskem (= 4); ime v imenovalniku (=5); toponim (= 6); navedba konzulov (=7) ital. Struktura napisa je različna glede na juridični konvent (*conventus*), iz katerega so prispele amfore (*Corduba, Astigi* ali *Hispalis*), saj na amforah iz posameznega konventa nastopajo ti elementi vedno v enakem vrstnem redu. Potem ko so ugotovili te zako-

nitosti, so raziskovalci rekonstruirali tudi nepopolne napise, če je le bilo mogoče ugotoviti mesto ohranjenega besedila znotraj napisa.

Avtorja sta pripravila več seznamov slikanih napisov in risbe, ki bralcu omogočajo kontrolo branja. Prvi je seznam astigitanskih (iz mesta Astigi) napisov iz začetka 3. stoletja s popravkom starih branj v *Corpus inscriptionum Latinarum* XV in poznejši literaturi. Avtorja navajata 35 napisov, ki jih je bilo mogoče časovno razvrstiti (datirajo od leta 209 naprej). Kot primer navedimo napis CIL XV 4100 iz leta 217, ki kaže podobno zgradbo kot večina ostalih ("*R(ecensitum) astigi(s) p(ondo) cc... actus illius (et illius, pens(it?) ille, illo et illo co(n)s(ulibus)*") in ga avtorja bereta takole: *R astig(is) arca p(ondo) CCXXXGI / actum nemini p(ensit?) atimet[io] / p[rae]sente et extricato ii cos.* Po njenem mnenju predstavljajo imena v roditeljskih pri teh napisih imena davčnih nadzornikov (*actores fiscales*). Na analiziranih amforah iz let med 214 in 228 nastopata samo dve taki imeni (*Agathephorus in Neminus*). Če bi šlo za imena proizvajalcev, bi jih vsekakor moralo biti veliko več.

V drugem seznamu sta avtorja zbrala popravke ostalih napisov, odkritih leta 1989 in objavljenih leta 1994, v tretjem pa popravke k že objavljenim žigom. Na koncu poglavja so indeksi, kjer so posebej analizirani napisi β s trojno imensko formulo (*tria nomina*) in formulacijo *Fisci Rationis Patrimoni Provinciae Baeticae*, in napisi δ . Pri slednjih so posebej navedena imena mest (*Astigi, Corduba, Hispalis, Malaca, Lacca?*), imena uradnikov (*actores*), kontrolorjev teže (*p(onderatores) vel p(ensitores)*), imena v roditeljskih in imenovalniških, topnimi, imena delavnic ali posesti (*figlinae vel fundi*) in imena konzulov.

Prvi del knjige zaključujejo risbe amfor, odkritih leta 1990 (str. 131-204).

V drugem delu knjige so poleg treh posebnih študij (poglavja 9-11) predstavljeni posamezni deli projekta MT (poglavja 12-18), ki ga podpira italijanski "Državni svet za raziskave" (*Consiglio Nazionale delle Ricerche - Italia*) in ki vključuje poleg arheoloških tudi različne geološke in kemične raziskave.

V devetem poglavju Piero Berni Millet obravnava gradivo, ki ga je leta 1872 raziskal Heinrich Dressel in objavil v *Corpus inscriptionum Latinarum* XV (1899). Avtor je s pomočjo grafičnih programov izdelal tridimenzionalno rekonstrukcijo griča MT in vrisal najdišča posameznih takrat analiziranih amforičnih depozitov. Najdbe iz petih različnih obdobij (od flavijsko-trajanske do poseverske dobe) so na karti označene z različnimi barvnimi odtenki. Poleg tega je avtor izdelal tudi tabele analiziranega gradiva, kjer so v prvi navedeni datirani kosi, v drugi fragmenti z napisi β , v tretji in četrti pa žigi, razvrščeni glede na sektor, v katerem so bili najdeni, in po abecednem vrstnem redu.

V desetem poglavju se Simona Morreta ukvarja z

oblikovnimi različicami amfor Dressel 20, odkritih na MT, in sicer z gradivom iz leta 1990. V obsežnem katalogu, ki zajema 194 kosov, je pri vsakem upoštevanem do 23 parametrov.

V enajstem poglavju Antonio Aguilera Martin razlaga postopek t.i. "diskriminantne analize" amfor Dressel 20. Po avtorjevih besedah je namen te metode razviti matematični model in na podlagi tega razdelati kronologijo amfor. Gre za t.i. "multivariabilno statistično tehniko", pri kateri so posamezna opažanja razdeljena v skupine, ki so jih oblikovali glede na en kriterij.

V dvanajstem poglavju Odino Grubessi predstavlja prve rezultate mineraloških, petrografskih in kemičnih analiz vzorcev amfor Dressel 20 s šestih najdišč v Andaluziji in z MT. Pri raziskavih je bilo vključenih več postopkov, kot na primer opazovanje vzorcev z polarizirajočim mikroskopom (granulometrija), postopek difrakcije z žarki X za ugotavljanje mineralov, kemična analiza s fluorescenco X, postopki za ugotavljanje količine kvarcita in temperature pečenja. Primerjava rezultatov analiz vzorcev iz Andaluzije in z MT je pokazala, da so bile izdelane na podoben način.

V trinajstem poglavju Francesco Burragato, P. L. Di Russo in Odino Grubessi predstavljajo projekt arheometričnih raziskav severnoafriških amfor, odkritih med 1989 in 1991, kjer so uporabili podobne postopke kot pri amforah Dressel 20.

V štirinajstem poglavju Marcello Di Filippo, Odino Grubessi in Beniamino Toro predstavljajo projekt t.i. gravimetričnih raziskav griča MT, s pomočjo katerih je mogoče ugotoviti gostoto in proces nalaganja arheoloških depozitov žgane gline. Raziskovalci so na MT postavili 75 gravimetričnih postaj (40 na zgornjem delu in 35 na vznožju MT) in pri vsaki ugotavljali lego in količino depozita. Na podlagi dobljenih rezultatov so pripravili digitalni model celotnega griča in izračunali hipotetično količino amforičnih depozitov. Volumen griča naj bi po njihovih izračunih znašal okrog 550.000 kubičnih metrov, srednja vrednost gostote depozita pa 1350 kilogramov na kubični meter. Tako so izračunali skupno maso amforičnega depozita, ki naj bi znašala 742.500.000 kilogramov. Zanimivi so tudi podatki o količini uvoženega olja v Rim, ki naj bi ob srednji vrednosti teže ene betiške amfore 30 kilogramov in srednji vrednosti olja v eni amfori ok. 70 kilogramov znašala 24.750.000 amfor (742.500.000 kg : 30 kilogramov) oz. 173.250.000 kilogramov olja (24.750.000 amfor x 70 kilogramov). Srednja vrednost uvoženega olja na leto bi bila tako 5.775.000 kg na leto, povprečna letna poraba na prebivalca – ob predpostavki, da je v Rimu prebivalo milijon ljudi – pa ok. 6 kilogramov. Čeprav so ti rezultati zgolj hipotetični, vendarle dajejo slutiti kakšne velikanske količine oljčnega olja so vsako leto prispele v Rim.

V petnajstem poglavju skupina avtorjev obravnava uporabnost termoluminiscenčne analize, s katero je

mogoče izmeriti poroznost in vsebnost radioizotopov pri določanju starosti in opredeljevanju keramičnih najdb in predstaviti preliminarne rezultate analize amfor z MT. Kot ugotavljajo avtorji, so bile koncentracije radioaktivnosti, poroznost, oblika termoluminiscenčnih znakov in položaj delcev pri amforah z MT podobne kot pri vzorcih iz Andaluzije.

V šestnajstem poglavju N. Genova, S. Meloni in M. Oddone predstavljajo rezultate analize keramičnih vzorcev z metodo aktiviranja nevtronov in njeno uporabnost pri določanju izvora amfor. Avtorji so s to metodo poleg vzorcev z MT analizirali tudi ročaje amfor Dressel 20 iz dveh pomembnih izdelovalnih središč v južni Španiji, La Catria (žigi PORTO in POPULI) in El Tejarillo (žig PNN). Vzorce so izpostavili curku nevtronov in nato izmerili vrednosti indukcijske radioaktivnosti ter tako ugotovili vrednosti okrog tridesetih kemičnih elementov (tabele 32-35), nato pa rezultate statistično obdelali in primerjali.

V sedemnajstem poglavju L. Conti, Francesco Burrigato in Odino Grubessi predstavijo izsledke primerjalne analize afriških amfor z MT (izkopavanja v letih 1991, 1992 in 1993), amfor s treh tunizijskih produkcijskih središč (Nabeul, Thaenae in Sullechtum) in afriških amfor, ki so jih odkrili pri izkopavanjih v Ostiji. Uporabili so podobne arheometrične postopke kot so opisani v 12. in 13. poglavju. Rezultate so nato obdelali s pomočjo t.i. multivariabilne statistične analize in jih prikazali v tabelah.

Osemnajsto poglavje, ki sta ga pripravila Odino Grubessi in L. Conti, je ponovno posvečeno arheometričnim raziskavam amfor Dressel 20, in sicer analizam vzorcev iz španskih najdišč La Catria z žigoma PORTO in POPULI in El Tejarillo z žigom PNN in amforam z enakimi žigi z MT. Tudi tu so raziskovalci uporabili več metod (optično mikroskopijo, aktiviranje nevtronov, fluorescenco z X žarki in drugo) in ugotovili, da najboljše rezultate obeta ugotavljanje koncentracije cirkonija. Dobljene vrednosti bi lahko uporabili tudi kot parameter pri analizah amfor Dressel 20 z drugih najdišč.

Na koncu knjige je še sklepna beseda izdajateljev s kratko analizo prispevkov in obsežen izbor literature (str. 545-558). Tu so poleg študij, ki obravnavajo amfore, navedena tudi dela s področja antične ekonomije in trgovine, poročila o raziskavah pomembnejših najdišč amfor in razprave o raznih arheometričnih metodah. V izboru je kar 15 enot, katerih avtor je izdajatelj José Remesal Rodríguez, ki velja za enega najuglednejših poznavalcev betiških amfor.

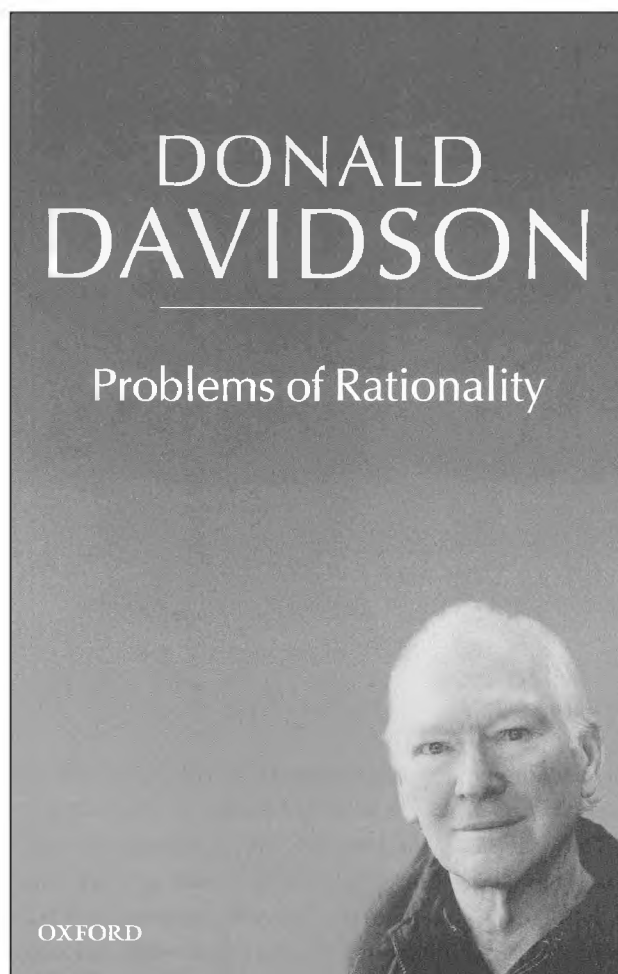
Zbrani prispevki omogočajo dober vpogled v delo posameznih raziskovalnih ekip na MT in odpirajo številna vprašanja, povezana z izkopanim gradivom. Za študij betiških amfor ali za vprašanja oskrbe antičnega Rima bo knjiga vsekakor dragocen vir podatkov.

Milan Lovenjak

Donald Davidson: PROBLEMS OF RATIONALITY.
Oxford, Clarendon Press, 2004, 280 str.

Knjiga *Problems of Rationality* je četrta zbirka filozofskih esejev ameriškega filozofa Donalda Davidsona, profesorja s kalifornijske univerze Berkeley. Davidson je knjigo pripravil dolgo časa, nato pa jo je s pomočjo Ernija LePora posthumno (umrl je 30. avgusta 2003) uredila in izdala njegova žena Marcia Cavell, ki je napisala tudi uvod.

V knjigi *Problems of Rationality* je zbranih 14 esejev, ki so nastajali in so bili že objavljeni med leti 1984 in 2001. Eseji so razvrščeni v tri sklope: [1.] *Rationality and Value*, ki vsebuje štiri eseje, v katerih se Davidson posveča tistim problemom, ki za racionalnost predstavljajo izražanje objektivnega vrednotenja moralnih dejanj, kot sta verbalna komunikacija in interpretacija drugega. Pri tem zastopa teorijo intersubjektivne in interpretativne resnice, ki se lahko objektivizira le znotraj triangulacije, ki obstaja med nami, drugimi ljudmi in zunanjim svetom, ki ga delimo jezikovno in mentalno; [2.] *Problems and Proposals*, ki vsebuje šest esejev, v katerih Davidson odpira vprašanja identifikacije, reprezentacije ter inter-

pretacije govornih, fizičnih in družbenih dejanj in pri tem poudarja interaktivni učinek razumevanja mentalnih fenomenov znotraj družbene triangulacije, ki jo ustvarijo ontologija prve osebe, zunanji svet, ki ga delimo, in ontologija tretje osebe. V 10. eseju Davidson poudarja enotnost mišljenja, pomena in delovanja v okviru ontologije prve osebe kot govorne in tudi komunikacijske interpretacije; in [3.] *Irrationality*, ki vsebuje štiri eseje, v katerih si Davidson zastavlja vprašanje o racionalnosti iracionalnega dejanja. Kot paradoks iracionalnosti se izkaže dejstvo, da iracionalna dejanja, prepričanja in emocije vsebujejo intencionalnost, vendar pa nimajo koherence ali konsistence oziroma vzročno-posledičnega odnosa, ki je značilen za racionalnost. Davidson se pri tem opira na Freudovo analizo iracionalnosti in podpre njegovo povezavo običajnih razlogov iracionalnosti, kot so razdeljenost uma v več neodvisnih struktur,

obstoj pomembnih struktur v vsakem "kvazi" avtonomnem delu in izostanek logičnih vzročnih relacij med deli uma. Na koncu knjige je dodan še intervju z avtorjem (*An Interview with Donald Davidson*), ki ga je pripravil Ernie LePore.

Knjiga *Problems of Rationality* ameriškega filozofa Donalda Davidsona (1917–2003) sodi med najpomembnejše dosežke s področja filozofije jezika, filozofije družbene triangulacije, logike dejanja in logike moralnega vrednotenja; v knjigi dobimo odgovore na vprašanja, ki se nanašajo na holizem mentalnih, družbenih, fizičnih, psiholoških in jezikovnih reakcij, ki ustvarjajo socialno ontologijo in socialno osnovo znotraj nje: komunikacijo in interpretacijo drugega, v katerih se lahko ustvari in uporabi pojem objektivne resnice.

Nijaz Ibrulj